

tanova pod kontrolom države" (7. 1). „Odgovorni za odgoj imaju pravo odlučiti o sudjelovanju djeteta u r. n." (7. 2). „U svim javnim školama, izuzevši one koje ne pripadaju nikakvoj vjeroispovijesti, r. n. je redovit predmet. Poštujući kontrolu sa strane države, r. n. se odvija prema načelima rel. zajednica. Nijedan nastavnik ne može biti protiv svoje volje prisiljen na r. n." (7. 3). Iako se r. n. u skladu s Weimarskim ustavom od 1919. smatra redovitim predmetom, učenik, preko roditelja ako ima manje od 14 godina, ima pravo na izuzeće. R. n. može uvjetovati prijelaz u drugi razred a može se izabrati i kao predmet za ispit zrelosti. U javnim je školama r. n. uključena u državnu školsku strukturu. Crkve međutim ostaju suodgovorne za sadržaje i ciljeve r. n. One daju svoju privolu za uvođenje programa i za objavljivanje didaktičkih pomagala. Nastavnik religije može poučavati taj predmet tek kad je od nadležnog biskupa dobio tzv. „missio canonica", tj. „nalog službenog poučavanja u ime Crkve". Na temelju navedenog člana 7. 3. Ustava, r. n. ima vjeroispovjesni značaj. Međutim pravničko tumačenje toga člana nije jedinstveno, te je dovelo do različitih shvaćanja r. n. Katoličko je gledište izraženo dekretom Sinode iz Würzburga: *Religiozna pouka u školi* (1974). Prema ovom dokumentu potrebno je da u r. n. u javnoj školi nastavnici, nauk i, naravno, daci pripadaju jednoj vjeroispovijesti" (2.7.4). U školskoj praksi, npr. u liceju ili pak u dijaspori, nije više moguće ostvariti tri navedene točke.

b) Razdoblje obnove vjeroispovjesne r. n. nakon 1945. odvijalo se sasvim u znaku „kerigmatske obnove sadržaja". Odlučujući poticaji došli su od teologije navještaja (H. Rahner i dr.). Knjiga J. A. Jungmanna *Die Frohbotschaft und unsere Glaubensverkündigung*, objavljena 1936, bila je početna iskra za pokretanje kerigmatske obnove sadržaja rel. ped. U tom se kontekstu r. n. shvaća kao k. ili kao poučavanje vjere. U središtu više nisu, kao što je bilo prvih dvadeset godina ovog stoljeća, metode, nego sadržaji. Isus Krist kao spasitelj i povijest spase-nja jesu načela koncentracije rel. pouke.

Ovo poimanje rel. ped. sažeto je u novim → školskim Biblijama (npr. *Reich-Gottes-Bibel* iz 1955, u *Rahmenplanu* (okvirni pro-

NJEMAČKA

KATOLIČKA CRKVA

Nakon završetka drugoga svjetskog rata Njemačka je podijeljena na dvije zasebne države. Zbog različitog društvenog i političkog uređenja i k. i r. n. različito su se razvijale. Treba ih stoga odijeljeno prikazati.

I. R. n. i k. u SR Njemačkoj počevši od 1945.

1. Povijest školske r. n. počevši od 1945.

a) U nacističkoj državi r. n. je odstranjena iz škole i zamijenjena satovima pastorala djece u okviru župa. Nakon 1945. r. n. je iznova u svim školama. Pravno se r. n. temelji na čl. 7 Ustava (23. svibnja 1949): „Cjelokupna je školska us-

gram) za poučavanje vjere iz 1967. Taj program shvaća r. n. kao navještaj i kao uvođenje u Crkvu. On predstavlja vrhunac a u isto vrijeme i konačni čin kerigmatske k. Zbog tog se shvaćanja r. n. našla u dubokoj krizi na području pluralističke škole: osjećala se kao Crkva u školi, pa dakle i kao strano tijelo u popisu školskih predmeta.

c) Pri kraju pedesetih godina, tradicionalno „poučavanje svete povijesti“, s njegovom metodom kat. instrumentalizacije, zamjenjuje poučavanje Biblije, što pridaje i odlučujuću važnost lingvističkoj analizi Pisma. Metode i rezultati kritičke egzegeze sve se više uvode u r. n. Pazi se ipak na stupanj zrelosti na kojoj se studenti nalaze. Tumačenje Biblije počevši od biblijskih tekstova proglašeno je isključivo kao temeljno didaktičko načelo, tako da je H. Halbfas mogao kršćansku r. n. označiti kao bitno biblijsku (*Fundamentalkatechetik*). Dilema hermeneutske r. n. sastoji se u činjenici da s jedne strane namjerava biti pouka postavljena na osnovi općih didaktičkih načela, a s druge strane ipak traži kao svrhu r. n. „uvođenje u vjernički susret s Božjom riječju“ (G. Stachel).

Potkraj šezdesetih godina sve je postojanija kritika u pravcu „katechetischer Exegetismus“. Već je 1966. H. B. Kaufmann (evangelik, profesor rel. ped.) postavio kritičko pitanje: „Trebala li Biblija biti u središtu r. n.?“ Tako je započelo novo razdoblje u shvaćanju r. n., koje će biti u znaku tzv. „Problemorientierter Religionsunterricht“ (r. n. koja polazi od problema).

d) Od II. vatikanskog sabora prihvaća se antropološko otvaranje, što su ga već pripremili K. Rahner i drugi teolozi. Vrlo ga brzo prihvaćaju i rel. ped. i katehetika. Tako se čovjek, kao naslovnik objave, nalazi u središtu procesa rel. učenja. Vjera se sada shvaća kao ponuda čovječnosti u našem suvremenom svijetu. Rel. odgoj može dati odlučujući doprinos postizanju toga cilja (A. Exeler). Zbog antropološkog zao-kreta primijenjena na r. n. veća se pažnja posvećuje učeniku; sada se zahtijeva „Schülerorientierter Religionsunterricht“ (r. n. usmjerena na učenika). U kurikularnoj teoriji, koja dolazi iz anglosaksonskog područja, a koja je brzo prihvaćena i u r. n., polazište više nisu sadržaji, nego učenikove životne situacije. Pouka treba

osposobiti učenika za suočavanje sa sadašnjim i budućim životnim situacijama. Ciljevi dobivaju prednost pred sadržajima i metodama. Ako su dosad sadržaji bili izvedeni iz odgovarajućih znanstvenih disciplina, sada, naprotiv, bivaju u prvom redu određeni u odnosu na učenikov životni svijet. Temeljno pitanje glasi: Kako povezati iskustva današnjeg učenika s iskustvima vjere iz kršćanske predaje? (Didaktika → korelacije). U tom kontekstu dekret Sinode iz Würzburga o r. n. (1974) poprima ključni položaj. R. n. se zamišlja kao školski predmet, utemeljen i pedagoški i teološki, što odgovara zajedničkim interesima škole i Crkve. Skup ciljeva r. n. predočenih u tom dokumentu treba poslužiti „za davanje jasnijeg identiteta učenika i za pružanje usmjerenja za odlučivanje u vjeri te stvaranje vlastitog životnog nazora (2.5.2). Model konvergencije što ga predlaže Sinoda (r. n. u sjecištu antropološko-pedagoškog i teološko-kritičkog osmišljenja) odlučno je pridonio učvršćenju r. n. u školi i većem vrednovanju u javnom životu.

I dva → „Ciefelderpläne“ (programi područja ciljeva), koje je DKV objavio za više (1973) i niže razrede osnovne škole (1977), dali su svoj znatan doprinos obnovljenom vrednovanju r. n. Ovi programi slijede metodu didaktičkih ciljeva i ozbiljno shvaćaju učenikova iskustva. Na temelju tih programa ostvareni su sljedećih godina drugi pokrajinski okvirni programi. Isto tako i didaktički materijali, djelomično i na visokoj didaktičkoj razini. Za poučavanje Biblije Njemačka biskupska konferencija objavila je, počevši od 1979, *Bibliju za osnovnu školu* (→ Biblija za školu) i *Bibliju za djecu* od 10 do 14 godina. Treba međutim primijetiti da je njihova didaktička uloga u mnogočemu stavljena u pitanje. Nastavnik religije danas raspolaže neizmjereno proširenom ponudom didaktičkih materijala, što mu otežava izbor. Istina je da se svi noviji materijali za r. n. zanimaju za „obostrane, kritičke i proizvodne odnose, kao i za odnos između vjere i novih iskustava“ (F. J. Nocke), ali treba dodati da do danas nema uistinu uspjelih modela didaktičke korelacije. Ovo vrijedi i za *Grundlagenplan* (Temeljni dokument) objavljen 1984. za r. n. od 5. do 10. razreda, u zamjenu za

Zielfelderplan iz 1973. Suvremena r. n. u školi nastavlja trpjeti zbog bujice riječi i velike količine tekstova. Stoga zahtjev za većom upotrebom neverbalnih elemenata u r. n. postaje sve jači. Još je važniji nastavnik religije kao osoba. Njemu se pripisuje uloga svjedoka; štoviše, njegova se djelatnost tumači kao „pastoralna služba“. Danas se sve jasnije očituje težnja da se hod preusmjeri s obzirom na razvoj koji je r. n. imala posljednjih 10–15 godina. Pozivajući se na nedavne rimske dokumente, iznova se postojano traži cjelovitost nauka te se zahtijeva sustavno uređenje k. R. n. treba nanovo zadobiti svoju kat. ulogu, tj. mora uvoditi u vjeru i u Crkvu. Sadržaji moraju iznova imati prednost s obzirom na ciljeve. Valja iznova učiti, štoviše naučiti napamet, jer je učenikovo rel. znanje na kraju školovanja zastrašujuće jedno. Tako zahtjev za katekizmom postaje sve jači, iako su iskustva s dva katekizma (*Botschaft des Glaubens*, iz 1978, i *Grundriss des Glaubens*, iz 1980) na školskom području sve samo ne pozitivna. Najteži problem s kojim se sada suočava nastavnik religije jest porasla rel. nezainteresiranost većeg dijela učenika. Razbiti tu nezainteresiranost bit će najhitnija zadaća rel. poučavanja.

e) Za prenošenje vjere u okviru škole r. n. mora računati s heterogenim sustavom učenika i s didaktičkim ograničenjima u vezi s rel. učenjem. Ograničenja čine nužnim integrativnu ponudu s obzirom na r. n. Već je Sinoda u Würzburgu utvrdila: „R. n. u javnoj školi ne može učiniti sve ono što zahtijeva odgoj vjere. Moraju je nadopuniti izvanškolske strukture za učenike koji se za to zanimaju“ (3.9). U nekim javnim školama, ali nadasve u katoličkim, odgovorni za pastoral škole nude, izvan školskog rasporeda sati, učenicima, roditeljima i nastavnicima neke druge inicijative: grupe za diskusiju, radne grupe; duhovne obnove, liturgijska slavlja. Uloga pastira u školi nije neodvojivo vezana za crkvenog službenika; i laici mogu preuzeti ovu ulogu. Organizacija pastoralna u školi u SR Njemačkoj još je u počecima, a veći dio škola ne pozna tu ustanovu.

2. *Podrijetlo župne k. u SR Njemačkoj počevši od 1945.* Pod župnom k. podrazumijevamo vjersku pouku povjerenu župi i upravljenu

svim dobima. Doista, rel. učenje predstavlja proces koji traje čitav život. Znakoviti poticaji za kat. rad u župama proizišli su, suprotno iščekivanjima, iz radnog dokumenta Sinode *Das katechetische Wirken der Kirche* (Kat. djelovanje Crkve). U ovom radnom dokumentu k. je predstavljena kao služba čitave župe. Župa nije jedino naslovnik nego i subjekt kat. služenja. Najviši cilj k. u perspektivi Sinode jest „pomoći čovjeku kako bi, slušajući Boga i odgovarajući na njegov poziv, uspio u svom životu. Onaj tko želi vjerovati treba u k. naći sredstvo za postizanje zrele vjere, koja može oblikovati njegov život“ (3. i 3.1).

U središtu kat. djelatnosti treba biti odgoj odraslih. Posebnu pažnju zaslužuje k. roditelja. Dosad se međutim nije uspjelo odgovorno uključiti roditelje u sustavnu k. Niti ponude teološke izobrazbe odraslih dosad nisu, kako se očekivalo, naišle na širok odjek. Gravitacijska točka župne k. još je uvijek uvođenje djece u pokoru, euharistiju i potvrdu. U većini župa postoje, osim toga, mise za djecu i mise za obitelji; njihova organizacija je većinom u rukama suradnika laika (vjeroučitelja). Ponovno otkriće zajednice kao istinskog mjesta k. urodilo je mnogim karizmama među planovima župe, što je župi dalo novu živost. Dosad nema zadovoljavajuće suradnje između r. n. i župne k. Dva mjesta rel. učenja većinom koegzistiraju, ali se ne dolazi do plodne suradnje; na obje strane postoji preveliki strah od susreta. Postoji međutim i opasnost da župa istroši sve svoje snage i energije u organizaciji župne k. i ne osjeti se odgovornom i za r. n. u školi.

II. Razvoj k. i r. n. u NJDR počevši od 1945.

Vrlo različit tok kretanja imala je vjerska pouka u Katoličkoj Crkvi u Istočnoj Njemačkoj, u susretu sa socijalističkom i ateističkom državom, koja je na svojoj zastavi napisala: „Beskompromisna borba protiv svih očitovanja građanske ideologije“ (Statut der Sozial. Einheitspartei Deutschlands. Präambel, Berlin, 3 1976, 5). Ova građanska ideologija obuhvaća nadasve religiju, koju marksizam namjerava nađići kako bi otklonio čovjekovo otuđenje. Teoretski, Ustav jamči „slobodu vjere i slobodu savjesti“ (Verfassung der DDR, čl. 20), ali

Crkva u Istočnoj Njemačkoj ne uživa iste demokratske slobode kao na Zapadu. Posljedica je toga da je prisiljena izgraditi svoj sustav rel. odgoja. Budući da škola u NJDR smatra da je cilj pedagoškog posredovanja „komunistički odgoj omladine“, jasno je da ne može i ne smije biti nikakve r. n. u školi. Stoga su svi procesi rel. odgoja prebačeni u prostore oko 1.000 župa i pastoralnih centara u šest pravnih okružja u NJDR, pa se dakle ne može govoriti o uobičajenoj razlici između r. n. i župne k. kao u SR Njemačkoj. R. n. koju organiziraju župe ima u isto vrijeme kat. ciljeve, tj.: pouka i navještaj se podudaraju. Župna k. je jedanput tjedno i podijeljena je prema školskim razredima sve do 10. razreda. Usmjeruje se prema zajedničkom i obveznom okvirnom programu. Materijali za njezino ostvarivanje vrlo su oskudni i objavljuju se pri izdavačkoj kući St. Benno-Verlag u Leipzigu. Postoji jedna biblijska antologija *Gotteswort* (Božja riječ) za biblijsku k. Za prvu godinu osnovne škole postoji vjeronaučni tekst *Kinder Gottes* (Djeca Božja), nakon kojega bi trebali uslijediti drugi tekstovi. Za k. vjere u višim razredima osnovne škole izašlo je 1984. pretrađeno izdanje katekizma *Grundriss des Glaubens*, a za 9. i 10. razred služi knjiga *Glaube aktuell* (Vjera danas).

U mnogim župama postoji kat. aktivnost za djecu dječjeg vrtića; on je povjeren jednoj odgojiteljici, pastoralnoj suradnici ili majci obitelji. Caritas je stavio na raspolaganje didaktičke materijale za ovu k.

Od velikog su značenja za rel. odgoj takozvani rel. tjedni za djecu (RKW), koji se organiziraju praktično u svim župama NJDR za vrijeme ljetnih praznika. Oni su postojana sastavnica pastoraala djece i pružaju mogućnost da se jedanput godišnje susretnu djeca sve do 7. razreda i da se s njima vrlo intenzivno razgovara o religiji. Za organizaciju tih tjedana postoje opširni vodiči, koje slijede u svim župama, s razmišljanjima, metodološkim poticajima, skicama za liturgijska slavlja u povezanosti s općom tematikom tjedna. Majke bez ikakve stručne spremlje, studenti teologije, mladi pripravnici za rad u dječjim vrtićima – svi oni sudjeluju pri ostvarivanju tih tjedana.

U nekim župama nastoji se nastaviti RKW

organizirajući rel. tjedne za djevojke i mladiće 9. i 10. razreda. I mise za djecu svake nedjelje i/ili mise za obitelj zadobivaju važnu kat. ulogu. Uz tjednu rel. pouku i ljetne tjedne one tvore valjan doprinos cjelini odgoja vjere u Katoličkoj Crkvi u NJDR. S obzirom na Zapadnu Njemačku, sudjelovanje laika vrlo je oskudno. Neke majke iz obitelji povremeno su uključene u pripremu prve pričesti, a za k. potvrde na mnogim mjestima ima mladih i odraslih koji pomažu kao animatori grupa koje se pripremaju za potvrdu (usp. A. Althammer, *La trasmissione della fede nella Repubblica democratica tedesca*, u: „Concilium“ 20/1984/4, 161–173 /711–723/).

Bibliografija

G. BAUDLER, „Germania R. F.“, u: „Scuola e religione“, sv. 1: „Una ricerca internazionale“, Leumann-Torino, LDC, 1971, 191–263; „Das katechetische Wirken der Kirche“, u: „Gemeinsame Synode der Bistümer in der BRD. Offizielle Gesamtausgabe“, sv. 2, Freiburg, Herder, 1977, 31–97; „Der Religionsunterricht in der Schule“, isto, sv. 1, 1976, 113–152 (tal. prijevod: „Scuola e insegnamento della religione“, Leumann-Torino, LDC, 1977); D. EMEIS-K. H. SCHMITT, „Grundkurs Gemeindegottesdienst“, Freiburg, Herder, 1983; W. G. ESSER (izd.), „Zum Religionsunterricht morgen“, 5 sv., München-Wuppertal, 1970–1975; E. FEIFEL i dr. (izd.), „Handbuch der Religionspädagogik“, 3 sv., Gütersloh, G. Mohn, 1973–1975; „Grundlagenplan für den katholischen Religionsunterricht im 5. bis 10. Schuljahr.“ Revidierter Zielfelderplan, München, DKV, 1984; H. HALBFAS, „Fundamentalkatechetik“, Düsseldorf, Patmos, 1968 (djelomicni tal. prijevod prvog izdanja: „Linguaggio ed esperienza nell'insegnamento della religione“, Roma-Brescia, Herder-Morcelliana, 1970); W. NASTAINCZYK, „Katechetik Grundfragen und Grundformen“, UTB 1245, Paderborn 1983; K. WEGENAST, „Religionspädagogik“, sv. 2: „Der katholische Weg“, Darmstadt 1983; „Zielfelderplan für den katholischen Religionsunterricht der Schuljahre 5–10“ (Sek. I). „Grundlegung“, München, DKV, 1973; „Zielfelderplan für den katholischen Religionsunterricht in der Grundschule. Grundlegung“, München, DKV, 1977. → Deutscher Katecheten Verein.

RALPH SAUER